

DOPIS SKUPINY ŘEHOLNÍKŮ KARDINÁLU FRANTIŠKU TOMÁŠKOVÍ leden 1977

Nejdůstojnější Otče biskupe (ordináři)!

Obracíme se na Vás v tíživé situaci, kterou dobře znáte, a chceme ji jasněji osvětlit. Důvěru nám dává i Vaše prohlášení v tisku, televizi i rádiu, otištěné 23. 1. t. r. v Katolických novinách, že jste si vědomi své stavovské i osobní odpovědnosti před Bohem i před lidmi a že – pokud jde o prostor náboženského života pro naše věřící, jste oprávněni jen Vy vyjadřovat stanovisko církve.

Roku 1950 bylo na území naší republiky celkem 12 570 řeholních osob. Z toho 1 910 řeholníků a 10 660 řeholnic. V tom roce došlo k vyvezení řeholních osob z jejich řeholních domů. Většina řeholních sester musela začít pracovat v docela jiných ústavech a továrnách. Menší části řeholníků byla dána možnost uplatnit se v diecézní správě, ostatní se museli pracovně začlenit do civilního života.

Problematika našeho řeholního života byla projednávána na konferenci Ordinářů v Litoměřicích dne 3. 2. 1972. Z této konference vyšel dokument schválený ordináři a adresovaný ministerstvu kultury. Od té doby uplynulo již pět let, naše situace se zhoršila mimo diskriminaci i tím, že od té doby zemřelo opět na tisíc řeholních osob.

Jistě máte i Vy tíživé starosti, ale další mlčení k dnešnímu stavu by znamenalo souhlas k faktické likvidaci řeholního stavu u nás.

Jsme integrální částí církve, část našich kněží pracuje ve Vašich diecézích a naše řeholní sestry vedle své práce v ústavech Vám všemožně pomáhají. Nedivte se proto, že se s důvěrou obracíme na Vás a čekáme od Vás účinnou pomoc.

Dnes nám už nejde o minulost, ale především o dnešek a zítřek. Řeholní povolání je charisma, milost Boží. Stavět se proti Božím plánům a mařit nabízená charismata se neslučuje s naším a jistě ani s Vaším svědomím, ani s Vaší odpovědností. Žádáme-li Vás o pomoc, prohlašujeme, že nám nejde o vrácení řeholního majetku, ale o zajištění práva na řeholní život a možnost řeholně žít v naší socialistické společnosti. Dnešní stav řeholního života u nás – jak odůvodňujeme v přiloženém memorandu – se neopírá o platný právní řád, vyhovění naší žádosti by nepotřebovalo žádnou zákonnou úpravu, přitom by odstraňovalo dosavadní diskriminaci. Důkazem toho, že problematiku řeholního života je možno spravedlivě a humánně řešit, dosvědčuje situace v jiných socialistických státech.

Připomínáme, že povolení řeholního dorostu by negativně neovlivnilo situaci pracovních sil u nás, protože členové řeholí by dále pracovali ve svých povoláních s vědomím, že mohli Bohem dané charisma realizovat.

Prosíme o písemnou zprávu o vyřízení naší žádosti.

MEMORANDUM O SITUACI ŘEHOLÍ V ČSSR 2. 2. 1977

Během roku 1950 byla provedena soustředovací akce řeholníků a přemístění řeholních sester. Tato akce neměla ani právní, ani zákonný podklad. Tuto skutečnost uznal roku 1968 Sekretariát pro věci církevní; ani dnes nelze tuto akci právně zdůvodnit.

Vracíme-li se dnes k tomuto faktu, prohlašujeme, že nám nejde o vrácení řeholního majetku, ale o zajištění práva na řeholní život a práva ve změněných podmínkách řeholně žít v naší socialistické společnosti.

V informaci o postavení řádu a kongregací v ČSSR ze dne 14. 6. 1971 ministerstvo kultury ČSSR uvádí: „*Zákon 218/1949 Sb. zrušil svým §14 (úprava postavení řádů) všechny předpisy, které upravovaly právní poměry církví a náboženských společností. Toto všeobecné zrušovací ustanovení se nesporně dotklo též řádů a kongregací jako součástí církve katolického ritu... takže další existence řádů a kongregací byla pouze faktická. Tento stav trvá dosud, z čehož vyplývá, že řády a kongregace nemají z hlediska státního práva jako církevní instituce vlastní právní subjektivitu, i když před rokem 1949 vznikaly třeba po právu.*“

Tato informace je první a jediný pokus zdůvodnit zánik nároků na řeholní život v naší vlasti, není však přesvědčivá, ani právně průkazná.

Zrušovací klauzule ruší toliko právní předpisy týkající se církví a nejmenuje řehole. Ke dni vydání zákona č. 218/49 Sb. neexistoval totiž žádný právní předpis, týkající se řeholních společností. Řády, kongregace, kláštery, řeholní ústavy apod. vznikaly v minulosti v naší vlasti vydáním zakládací listiny nositelem nejvyšší státní moci v té které době. Úplně stejně vznikaly i jiné církevní instituce, jako biskupství, kapituly a farnosti a všechny ostatní církevní, dosud trvající právní subjekty. Citovaný §14 zák. č. 218/49 Sb. se tedy nedotkl právní subjektivity žádné řeholní společnosti, protože tato nebyla závislá na žádném právním předpisu, který tento zákon zrušil. Proto Sekretariát pro věci církevní neuvádí žádný určitý zákonný předpis, který by rušil řeholní společnosti.

Zákony, vládní nařízení i vyhlášky a praxe počítaly nepřetržitě od roku 1949 s právním trváním řeholí. Zákon č. 218/49 v §11 ruší patronát ve prospěch komunit. V §1 se komunitám nařizuje pořídit soupis majetku jako jiným církevním složkám.

Vlád. nař. č. 228/49 Sb. §2b zahrnuje do působnosti Státního úřadu církevního: „...*řehole, kláštery i jejich hospodářské a finanční věci.*“ Vlád. nař. č. 219/49 Sb. uvádí v §2 a §11 řeholní duchovní a opaty; tedy počítá i s existencí jejich řeholních komunit stejně jako je trvalá existence diecézních duchovních.

Vyhlášku č. 351/50 Úř. listu z 31. 5. 1950 jako dosud platnou cituje Sekretariát pro věci církevní, když převádí správu majetkových podstat, které neslouží řeholním účelům, na Náboženský fond. A v §2 stanoví, že výnos z těchto majetkových podstat má sloužit účelům římskokatolické církve, „*použije se jich zejména k úhradám osobních a věčných potřeb řádů a kongregací.*“ Počítá tedy s trváním právní subjektivity řádů a kongregací.

K podpoře tohoto stanoviska lze uvést, že pro Slovenskou republiku ještě roku 1970 vydalo ministerstvo Směrnice z 30. 7. 1970 k činnosti řeholních společností, kde upravuje právo dozoru nad majetkem řeholních společností (v §2).

Na tento právní stav navázala nepřetržitá právní praxe: Z řady výnosů Slovenského úřadu pro věci církevní z roku 1950 uvádíme například čj. 3393/50 z 25. 8. 1950, kde se uvádí: „*V novom prostredí môže reholá vykonávať svoje pôvodné poslanie a to pod Vaším vedením (reholná predstavená). Kláštorňa budova a majetok, ktorý opúšťate, zostáva naďalej mejtkom Vašej rehole.*“ Počítá tedy opět s trváním právní existence řeholí. V podobných případech

vydával podobná prohlášení i Státní úřad pro věci církevní v Praze.

Totéž stanovisko zaujalo i ministerstvo školství a kultury v Praze, dne 1. 7. 1960, kdy sděluje: „*majetko-právní a existenční postavení kongregace se nezměnilo*“, podepsané tehdejším vedoucím Karlem Hrůzou.

Nemovitý majetek řeholních společností převáděla ještě minulého roku (17. 12. 1976) Náboženská matice darovacími smlouvami v zastoupení jednotlivých řeholních společností na nové uživatele; z toho je jasné, že se právní existence řeholních společností stále ještě uznává. Jinak by jejich majetek propadl státu ztrátou subjektivity už roku 1949.

Také Generální prokuratura v Praze dne 29. 11. 1968 výslovně potvrdila, že ani zákon č. 218/49 Sb., ani žádný jiný zákon nezrušil řády a kongregace; že tedy existují právně dále a že není překážky, aby v mezích platného právního řádu obnovily řádový život, anebo v něm pokračovaly.

Domníváme se, že závěry Helsinské konference, přijaté zejména z iniciativy socialistických států, i Mezinárodní pakty č. 120/76 Sb. (A a B) nás opravňují upozornit na rozpory mezi závazky, přijatými naší republikou a mezi skutečným stavem, v němž se u nás řeholní společnosti nacházejí.

1) Řeholním osobám se u nás brání svobodně se sdružovat ke společnému životu a od 31. 3. 1971 přijímat dorost – sice bez písemného zákazu, ale zásahy státních orgánů je znemožňováno, což je v rozporu s čl. 18 a 22 Paktu A č. 129/76, který zaručuje právo na svobodu sdružovat se s jinými, společně s jinými projevovat svou víru a veřejně i soukromě provádět náboženské úkony a zachovávat obřady.

2) Řeholnicím se nepovoluje vysokoškolské ani středně odborné studium, ač by tuto kvalifikaci ke své práci v ÚSP

potřebovaly, ani řeholníkům se nepovoluje zakončit teologické studium doktorátem, ačkoli čl. 13 paktu B uznává právo každého na vzdělání.

3) Téměř všude v ÚSP jsou řeholnice odstraňovány z vedoucích míst, ačkoli mají pro tuto funkci plnou kvalifikaci, která nově ustanoveným silám chybí, a přitom čl. 7 paktu B zaručuje stejnou příležitost pro všechny, přičemž nemají být jiná kritéria než délka zaměstnání a schopnosti.

4) V Charitních domovech mají řeholnice platy podstatně nižší než ÚSP; také je jich na počet pacientů povolováno méně než v ÚSP, ačkoli v čl. 7 paktu B zaručuje spravedlivou mzdu a stejnou odměnu za práci stejné hodnoty bez jakéhokoliv rozlišování.

5) Některým řeholním osobám byla zrušena registrace kupní smlouvy rodinného domku; jiným byl vyvlastněn celý bytový objekt, pořízený pro členy řehole, dokonce byl svému účelu odňat i družstevní objekt, pořízený svépomocí členkami bytového družstva, což je v rozporu s čl. 11 paktu B, kde se uznává právo každého jednotlivce na přiměřenou životní úroveň, zahrnující v to také bydlení.

6) Objekty přidělované katolickou Charitou pro sestry-důchodkyně jsou často v nevyhovujícím stavu a na kongregace se činí nátlak, aby objekty vlastním nákladem zmodernizovaly a vhodně upravily, ačkoli jejich bývalé ústavy byly po všech stránkách vyhovující a dnes jsou v nich státní, sociální, zdravotní a školské ústavy apod. Tyto ústavy byly proti znění Vyhlášky č. 351/50 Úř. listu darovány státu a nyní si sestry mají znovu ze svých úspor adaptovat jiné budovy, aby své důchodkyně měly kam umísťovat. Přitom již citovaný Náboženský fond (Náboženská matice) měl potřebnou úhradu poskytovat z výnosu správy majetkových podstat všech řeholí.

7) Více než jiným občanům se řeholním osobám ztěžují cesty do ciziny a také jim je pro příslušnost k řeholnímu stavu nepřímým vykazováním na stáří pobyt v Charitních domovech,

ačkoli čl. 12 paktu A zaručuje právo svobody pohybu a zvolit si místo pobytu.

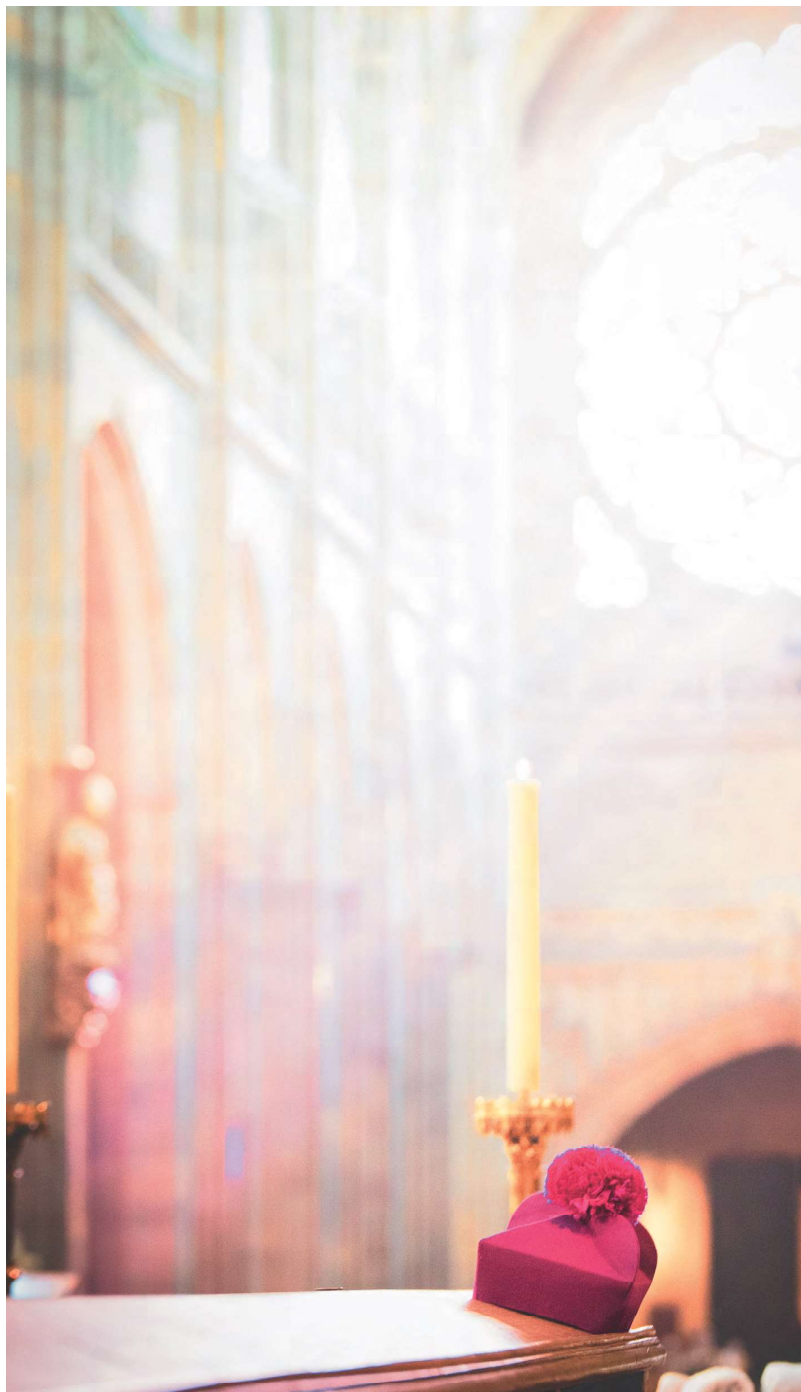
8) V některých okresech jsou řeholní sestry tlačeny do důchodu, přemísťovány nebo se s nimi rozvazuje pracovní poměr proti znění zákoníku práce, ačkoli oba pakty zakazují jakoukoli diskriminaci.

9) Systémem státního dozoru nad církvemi se řeholním komunitám omezuje výběr kněží pro jejich duchovní potřeby, jako jsou duchovní cvičení, zpovídání sester, teologické přednášky.

10) Institucí vedoucích ústavů se kontroluje omezený styk řeholních sester s ostatními občany, ač by tuto funkci zastaly sestry samy jako léta předtím.

Protože naše Ústava dává občanům – v čl. 29 – právo, aby se obraceli na státní a zastupitelské sbory s podněty a návrhy, žádáme, abyste si prověřili výše uvedené skutečnosti, kterými je podstatně omezena občanská svoboda řeholních osob, a to už plných 27 let, bez právního podkladu a proti dnes platnému právnímu řádu, a žádáme opatření k zamezení další diskriminace a k umožnění řeholního života, aby se řeholní osoby mohly uplatňovat v různých zaměstnáních a službách ku prospěchu naší společnosti při zachování svých řeholních závazků.

Z knihy Charta 77 a křesťané
Opus bonum 1987, samizdatový materiál

PETICE 31 BODŮ AUGUSTINA NAVRÁTILA 20. 12. 1987

1. Základním požadavkem je odluka církve od státu, z níž by vyplývalo, že se stát nebude vměšovat do organizace a činnosti církve. Z tohoto základního požadavku vyplývá většina ostatních našich návrhů, i když jejich dodržování by mělo být samozřejmé i v případě, kdy odluka církve od státu není.

2. Žádáme, aby státní orgány nebránily jmenování nových biskupů. Toto jmenování biskupů ať se stane vnitřní záležitostí církve, do něhož by stát nezasahoval.

3. Žádáme, aby státní orgány nezasahovaly do jmenování kněží do duchovní správy farností. Všechna organizační opatření v této věci ať jsou převedena do sféry vnitřních církevních záležitostí.

4. Žádáme, aby státní orgány nezasahovaly do výběru a neurčovaly počet studujících na teologických fakultách a rovněž aby nezasahovaly do výběru vyučujících.

5. Žádáme obnovení CM bohoslovecké fakulty v Olomouci.

6. Žádáme zavedení trvalého jáhenství podle rozhodnutí papeže Pavla VI. ze dne 18. června 1967 pod názvem Všeobecné zásady o trvalém diakonátu, který se má zavést v latinské církvi.

7. Žádáme, aby byla obnovena činnost všech dosavadních mužských i ženských řeholních společností včetně přijímání nových členů, jako je to i v sousední NDR a Polsku.

8. Žádáme, aby bylo uznáno právo věřících vytvářet volná laická náboženská společenství, která jako neformální komunita různého věkového a sociálního složení usměrňována knězem, podle koncilního dekretu o laicích Apostolicam actuositatem (IV,18), slouží duchovnímu růstu jejich členů. Tato společenství jsou u evangelických křesťanů ode-

dávna samozřejmá a v současné době existují u katolických křesťanů jak v západních zemích, tak např. v NDR, Polsku i v Maďarsku.

9. Žádáme, aby se vyučování náboženství konalo mimo školu, buď v církevním prostoru na faře, v kostele nebo v jiných budovách. Aby bylo převedeno do sféry vnitřních církevních věcí. Přihlášky dětí k vyučování ať se podávají farnímu úřadu a rozsah vyučování, rozdělení dětí ať provede na návrh duchovního správce místní ordinář.

10. Žádáme, aby bylo kněžím dovoleno navštěvovat vězení a nemocnice, když si to pacienti, vězni nebo jejich příbuzní přejí, ale i na základě vlastního přání kněze. Umožnit náboženské obřady ve věznicích a nemocnicích. Dovolit věřícím ve výkonu trestu nosit kříže a další náboženské symboly a také mít u sebe náboženskou literaturu. Umožnit jim zpověď a duchovní rozhovory s kněžími.

11. Žádáme souhlas ke konání exercicií neboli duchovních cvičení pro laiky.

12. Žádáme, aby každé farní společenství u nás mohlo mít farní radu, jako je to i u jiných církví a v jiných státech, v níž by laici byli nápomocni kněžím, aby se společně pomáhaly řešit problémy farnosti, a také proto, aby se mohla racionalizovat duchovní správa.

13. Žádáme možnost vzájemného styku s křesťanskými organizacemi v celém světě podle vlastního výběru.

14. Žádáme, aby věřícím občanům bylo umožněno organizování a účast, ať již samostatně nebo společně, i na poutní místa v zahraničí.

15. Žádáme, aby věřícím občanům byly v plném rozsahu zabezpečeny náboženské publikace podle skutečných potřeb věřících. Umožnit založení náboženských nakladatelství pod vedením církevních představitelů, povolit vydávání náboženských časopisů různého zaměření, povolit

otevření veřejných knihoven a čítáren s náboženskou literaturou.

16. Žádáme, aby různé opisování a rozšiřování náboženských textů nebylo považováno za nedovolené podnikání nebo jiný trestný čin nebo přečin.

17. Žádáme možnost odebírání náboženské literatury ze zahraničí podle zájmů a potřeb věřících. Proto žádáme, aby tato literatura nebyla celními orgány zabavována.

18. Žádáme právo na pořad v rozhlasu a televizi po dohodě se Sborem ordinářů ČSR nebo později s předsedou biskupské konference.

19. Žádáme, aby bylo zamezeno záměrné rušení vatikánského rozhlasu v české a slovenské řeči vysílané každou neděli rozhlasovou stanicí Svobodná Evropa.

20. Žádáme, aby byla dovolena nejen ateistická propaganda, ale aby bylo dovoleno a umožněno i veřejné šíření křesťanského učení jak duchovními osobami, tak i laiky. Proto také žádáme, tak jako je využíváným právem marxistů a jiných ateistů kritické hodnocení náboženství a církví, tak aby byla dána stejná možnost křesťanům a jiným občanům, aby i oni ve svých publikacích a veřejném životě mohli podrobit kritickému hodnocení učení marxismu-leninismu a aby tato činnost nebyla posuzována jako nějaký trestný čin.

21. Žádáme, aby byly vráceny zabrané církevní budovy, které si z vlastních prostředků pořídili věřící občané a které jsou potřebné pro činnost církve, včetně budov na poutních místech, exercičních domů, budov bohosloveckých fakult, zabraných budov řeholních společenství a i s příslušenstvím.

22. Žádáme, aby byla umožněna stavba nových kostelů tam, kde jich je potřeba.

23. Žádáme zamezení svévolného odstraňování křížů, soch, kapliček a jiných náboženských a kulturních památek po našich předcích z návsi, cest, měst a jiných míst.

24. Žádáme, aby pravomoc církevních tajemníků byla omezena a vymezena na základě marxistické zásady, že „*církev se musí stát svobodnými, na státní moci nezávislými spolky občanů stejného smýšlení*“. Z toho důvodu ať je z pravomoci církevních tajemníků vyčleněna pravomoc zasahovat do jmenování, přeložení i výkonu činnosti duchovních a zasahovat do všech ostatních věcí, které jsou ve většině demokratických států vnitřní záležitostí církví.

25. Žádáme urychlenou a důslednou rehabilitaci nezákonně odsouzených kněží, řeholníků a aktivních náboženských laiků.

26. Žádáme zamezení diskriminace věřících křesťanů v zaměstnání, především ve školství.

27. Žádáme, aby měli věřící občané možnost v rámci petičního práva se vždy vyjadřovat k jakýmkoli problémům, o kterých jsou přesvědčeni, že je jejich morální povinností se k nim vyjádřit. Žádáme také, aby pak za tuto svoji aktivitu nebyli obviňováni z nezákonné činnosti a aby jim nebyl petiční materiál zabavován.

28. Žádáme, aby byly zrušeny všechny právní předpisy, které neoprávněně kriminalizují značnou část náboženské činnosti duchovních i laiků.

29. Žádáme doplnění nebo úpravu těchto článků naší dosavadní ústavy:

a) Článek 16 ústavy, ve kterém je uvedeno, že „*veškerá kulturní politika v Československu, rozvoj vzdělání, výchova a vyučování jsou vedeny v duchu vědeckého světového názoru, marxismu-leninismu*“, nutno pozměnit tak, aby se nebránilo církvi v jejím vlivu v kulturní oblasti, rozvoj vzdělání a v její úloze výchovy a výuky i malých dětí.

b) Článek 20, odstavec 2 doplnit, aby zněl takto: „*Rovnoprávnost všech občanů bez zřetele na národnost, rasu a náboženství je zaručena.*“

c) Článek 24, odstavec 3, ve kterém je uvedeno, že „*veškerá výchova a všechno vyučování jsou založeny na vědeckém světovém názoru...*“, je nutno pozměnit v tom smyslu, aby bylo respektováno přání rodičů, aby výchova jejich dětí byla v souladu s jejich náboženským přesvědčením.

d) Článek 28, odstavec 1, ve kterém je uvedeno, že „*je všem občanům zaručena svoboda projevu ve všech oborech života společnosti, zejména také svoboda slova a tisku*“, je nutno doplnit v tom smyslu, aby svoji víru kněz i laik mohl nejen vyznávat, ale i veřejně šířit.

30. Žádáme také, aby všechny platné zákony a závazné právní předpisy dotýkající se přímo nebo i nepřímo náboženské oblasti byly uvedeny do souladu s Mezinárodním paktem o občanských a politických právech, jak je uvedeno v článku 2 tohoto paktu. Jde zvláště o dodržování těchto článků paktu: článek 18, týkající se práva občanů na svobodu myšlení, svědomí a náboženství; článek 19, týkající se práva občanů zastávat svůj názor bez překážky; článek 20, týkající se zákazu jakékoli národní, rasové a náboženské nenávisti; článek 21, uznávající právo občanů na pokojné shromažďování; článek 22, uznávající právo občanů na svobodu sdružovat se s jinými; článek 26, zakazující jakoukoli diskriminaci podle rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, politického nebo jiného přesvědčení atd.; článek 27, uznávající právo etnických, náboženských nebo jazykových menšin na užívání své vlastní kultury, vyznávání a projevu svého vlastního náboženství.

31. Žádáme, aby byla vytvořena smíšená komise složená ze zástupců státních orgánů a zástupců katolické církve včetně laiků jmenovaných Otcem kardinálem Tomáškem a podobně i se zástupci katolické církve ze Slovenska, která by se našimi návrhy zabývala a je řešila.

Převzato z časopisu Studie Řím 1988, čl. 115

JAK DÁL PO VELEHRADĚ (výňatek)

Václav Benda, 1985

Jedenáctisté výročí úmrtí sv. Metoděje, věrozvěsta Slovanů a odedávna jednoho ze tří patronů Evropy, připadlo na 6. dubna 1985. V tomto roce to však byla Bílá sobota, tedy den nevhodný k církevním slavnostem, den smutku, ticha a očekávání. Bylo proto předem jasné, že oslavy bude nutno přesunout na jiný termín, přičemž automaticky vystává nebezpečí různých vnějších zásahů a manipulací. K prvním dvěma akcím v přímé souvislosti s jubileem (navzájem lépe koordinovaným, než účastníci později oficiálně připouštěli) došlo už na počátku roku 1984. Arcibiskup František kardinál Tomášek, primas český – a jak události stále zřetelněji ukazují, faktická hlava katolické církve v celém Československu – pozval papeže Jana Pavla II. k účasti na oslavách a obratem obdržel souhlasnou odpověď. V témže smyslu se na Svatého otce obrátilo 22 tis. věřících, kněží i laiků. Byla to největší spontánní podpisová akce v Československu za posledních 15 let, počtem účastníků o řád převyšující i ty nejrozsáhlejší občanské aktivity. Ani reakce mocenských orgánů na sebe nedala dlouho čekat. Kardinálu Tomáškovu bylo – ústy ministra Klusáka – sděleno stanovisko vlády, že návštěva papeže je v současné době nežádoucí a nepřichází v úvahu. Proti těm, kdo podepsali nebo rozšiřovali zvací dopis papeži, byla rozpoutána kampaň policejních represí, sahající od zastrašování a diskriminačních opatření přes zabavení některých podpisových archů (odtud nesoulad mezi námi uváděným číslem 22 tis. a 17. tis. podpisy, skutečně odeslanými do Říma) až po fyzické mučení několika aktivistů, kteří měli prozradit „nitky spiknutí“. S radostí i s trochou závisťi oznamujeme, že tito mladí lidé obstáli v mnohahodinové bolestné zkoušce věrnosti věci našeho Pána a nepromluvili.

(...) Zajisté je naše církev církví katolickou (tj. obecnou), a tedy schopnou pochopit, tolerovat a plodně sloučit nejrozličnější formy zápasu, od momentálně bláhového

úmyslu udeřit pod znamením kříže přes strategicky bláhový úmysl rozvíjet své síly v rutině kultu a bezpečí ghetta až po všeobecně bláhový úmysl spolehnout se na otevřený dialog, na sílu pravdy. Osobně doufám, že jako byla vždy katolická církev stvrzována právě odmítnutím herezí (nezapomínejme, že až na řídce výjimky vyjadřují hereze nějakou oprávněnou složku posvátného učení – jejich hlavní chyba bývá v tom, že zabíjejí pravdu, agresivně si osobující její majetnictví a redukuje ji do definitivní, strnulé podoby) ve jménu plurality a směřování k životu, bude i ve vztahu k politické angažovanosti křesťanů v současném světě nalezena formule, která na jedné straně stanoví závazek nekompromisně čelit totalitní moci a nepodléhat jejím záležitostem ani šalebným ideám, na druhé straně dokáže (zajisté k tomu bude zapotřebí pomoci Ducha svatého) regulovat přílišnou horlivost všech výše zmíněných bláhovostí i bláznivostí a proměnit je ve vhodnou chvíli v jednotejný čin, kterým bude zahanbena moudrost tohoto světa. Nebude tak ovšem nastolen ráj na zemi (kolik takových slibů již padlo, počínaje hadovým „budete jako bohové“ a Pokušeťlovým „proměním toto kamení v chléb“ – a kolik ďábelstev přineslo světu každé jejich přijetí), který přísluší výhradně Kristovu druhému příchodu, ale pouze navrácení normálních lidských podmínek a normálního chodu dějin spásy, kdy se vedle vypjatých „hrdinských ctností“ dostane spravedlivého místa též plodům poctivé lidské práce („drobné práce“, jak se praví v jiném kontextu) a vytrvalé služby Bohu. Vždyť snad není třeba připomínat, že radost křesťanů je Kristův pokoj, láskyplná služba Bohu i bližnímu, ne „svatá válka“ a křížové výpravy – i touha po mučednictví může být velice dobře jen sebevražedným zoufalstvím a tedy jedním z nejtěžších hříchů – nemělo by se však ani zapomínat, že pokud k tomu byli křesťané v dějinách dohnáni, bojovali i umírali nadmíru dobře a účinně, a že se zle klame ten, kdo v současném Božím lidu vidí jen ochablého a odumírajícího dědice někdejší slávy církve. Jsem přesvědčen, že cesta k takové formulaci byla otevřena, ba že po ní bylo notně vykročeno volbou současného papeže a jeho počínáním si v úřadě; zajisté také díky jeho zkušenostem s utrpením církve i lidu pod totalitním režimem a díky zásluhám jeho některých (zdaleka

nejen bezprostředních) slavných předchůdců. Myslím, že tímto pontifikátem se ruku v ruce se zdůrazněním antitotalitní formule otevírá i možnost návratu církve k jejímu pravému poznání, jak ve smyslu nápravy staletého selhávání a nedostatečnosti tváří v tvář světu, o kterou usiloval a jejíž základ položil II. vatikánský koncil, tak ve smyslu překonání permanentní destrukce, za níž mnozí zaměnili reformy koncilu, a opravdového *aggiornamenta*, totiž vykročení vstříc světu, jaký je a jaký je Kristem požadován, nikoli jeho chimérické podobě, kterou kdysi vytvořili (a dlouho tvrdě diktovali) levicovní intelektuálové a kterou někteří koncilové i pokoncilní teologové škarohlídky přijali za svou, ba za navěky danou. Když se na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let levicová iluze zhroutila, když se na všech náměstích světa namísto volání „Bůh je mrtev“ začaly zaznívat prosby zástupů (arciže často zmatené, a tedy snadno zneužitelné) o návrat Boha a k Bohu, o lásku a naději v Ježíše Krista, o návrat k řádu stvoření za moudrého učitelského působení církve, zaslepila některé z těchto teologů pýcha vlastního ducha natolik, že ve velikém Božím daru touhy po obecném obrácení spatřují osobní pohanu a prostě jej odmítají vzít na vědomí. Činí-li tak teologové a kněží západní Evropy, respektive misionáři vychovaní na jejich „univerzitách“ šedesátých let (zde je ovšem odpovědnost mnohem větší, neboť semeno lži může v třetím světě přinést netušené zhoubné plody), je to asi nezbytný důsledek někdejšího totalitního zmatení mysli. Avšak i u nás a právě v řadách těch, kdo tolik vytrpěli a kdo po desetiletí skládali všechnu svou naději v obnovenou zjevnost Boží slávy, se najdou mnozí, a kupodivu se to týká jak „progresistů“, tak těch „konzervativců“, kteří kdysi jen s největším sebezapřením přijali pokoncilní změny a nyní se cítí maličko podvedeni, nechtějí být vytřeni ze své nově nabyté jistoty a vystavit se rizikům otevřenosti, kteří s nedůvěrou (někdy s téměř sektářskou žárlivostí) sledují vzmach a znovuvzkříšení církve, pro něž se stalo „dobrým tónem“ permanentně kritizovat každý počin učitelského úřadu a pro něž masové projevy oddanosti papeži jsou jen intelektuálním „faux pas“ – vždyť se přece tento papež obrací na všelijaké hříšníky a přivandrovalce, netakticky a přamálo sofistikovaně se snaží vrátit církvi řád

a poslušnost, zapírá svou ideologicko-filosofickou erudici a pohoršlivě opakuje, že dobré je dobré a zlé zlé. Konečně velice přirozené lidské (a křesťanské) motivy vedly k tomu, že zdejší téměř zdecimovaná církev vzhlížela s nadějí ke všem skutečným i domnělým duchovním výdobytům formálně svobodných církví na Západě, aniž by byla schopna rozlišit zrna od plev, a že se tedy mnozí ani po volbě polského papeže, jíž katolická církev dala viditelně přednost svobodě trpět pro Krista a hájit řád Božího stvoření před svobodou bez hranic a omezení, nedokázali vymanit z pocitů provinencialismu, nedokázali pochopit, že se orientují na nadále již jen málo významnou a hlavně neslibnou menšinu v církvi, že hlavní zdroje katolické obnovy byly shledány právě v trpících, chudých (jak doslovně, tak ve smyslu viditelných duchovních možností – Kristus však blahoslaví chudé duchem, blahoslaví opravdovost srdce oproti vší spektakularitě) a vůbec doposud posledních, že znaménka metropole a provincie, pramene a následného toku doznamenala radikální změny. Modleme se za tyto své bratry – vždyť navíc i za nás přinesli svou obět – aby se jim dostalo brzkého prozření, aby jejich srdce byla svažena rosou nové naděje. Koneckonců je však církev církví živých, ne mrtvých, ona musí především povolávat hříšníky a hlásat jim radostnou zvěst, ne léčit kornatění srdce a útlum rozumu. Proto je dobře, že papež činí, co činí, že povolává nešťastné a nabízí zbloudilému světu řád a lék, aniž by se příliš ptal, zda nechutná hořce či zda nevoní nelibě některým vybroušeným intelektuálním nosům, a jestliže nám učení teologové dokáží, že ta či ona jeho práce ruší Sobotu, tím hůře pro Sobotu a tím lépe pro člověka. My chceme být papeže bezvýhradně poslušni nejen pro autoritu jeho úřadu – může dokonce nastat či znovu přijít chvíle, kdy se autoritě tohoto úřadu budeme muset alespoň v některých bodech vzepřít – vždyť čas těžkých zkoušek není ani zdaleka za námi, ale protože jeho úsilí je i našim úsilím, protože jsme v něm rozpoznali služebníka, který věrně naplňuje nové vanutí Ducha svatého.

(...) Rub nebo líc téže mince je v tom, že každé čistě „politické“ usilování laiků (např. typu křesťansko-demokratické strany či hnutí) je v totalitním státě razantně rozdraceno

ještě dříve, než se vůbec započne formovat, ba obvykle již ve chvíli, kdy se dva lidé opovíží sdělit si navzájem podobnou myšlenku; naopak každá snaha „kleriků“ hájit práva a svobody církve je předem odsouzena k porážce (co horšího: často k zesměšnění a ke vzbuzení pohoršení) bez masové a důrazné podpory laiků, bez toho, že se stane „politikem“ natolik závažným, aby před ním moc v dané chvíli musela ustoupit. V praxi tedy pro nejbližší dohlednou dobu, patrně totožnou s trváním totalitní moci, nevidím možnost, resp. důvod, proč od sebe radikálně oddělit snahy církve o emancipaci a politické usilování křesťanských laiků o změnu systému, která by světu zajistila alespoň minimum obyvatelnosti, včetně možnosti žít podle příkazů evangelia.

(...) Chtěl bych proto uzavřít své poznámky a úvahy apelem na řehole a řeholní společenství v Československu, zvláště pak apelem na jejich představené. Jsme si velmi dobře vědomi (určitě nemluví jen za sebe, ale snad za valnou většinu křesťanských laiků a také za řadu věřících i nevěřících aktivistů občanských hnutí, která se rozhodla vzdorovat totalitní moci ve jménu spravedlnosti, svobody a lidské důstojnosti) stěží změřitelných obětí a životadárného vkladu utrpení, které řeholní osoby přinesly a stále přinášejí. Toto vědomí a solidaritu s nimi jsme vyjádřili a budeme i nadále vyjadřovat. Chápeme, že řeholníci touží zbavit svou oběť příměsí jakýchkoli pozemských záměrů a zasvětit ji výlučně Kristu, přinést ji na vykoupění vin vlastních i celého lidského rodu. Ještě lépe chápeme jejich oprávněnou nedůvěru ke všelijakým klamným slovům a slibům, jejich snahu přežít, uchovat si svou identitu a předat slova evangelia dalším pokolením. Kdyby však úplně a nadlouho triumfovala totalitní moc, zahyne zdejší církev. A zahyne-li zdejší církev, zahynou také všechny řehole, neboť nejsou žádnou výlučnou sektou Svatých posledního soudu, nýbrž tělem těla a krví krve katolické církve, údem těla Kristova. Je zde však ještě závažnější argument než toto „společenství osudu a zájmu“. Již brzy může nastat a velmi pravděpodobně nastane okamžik, kdy nebude v této zemi jiné autentické církevní autority než té zprostředkované zahraničním vysí-

láním, opožděnými vzkazy a pracně pašovanými texty. My věřící laici jsme odhodláni nést tíži zápasu o větší slávu Boží, být věrni Kristu třeba až do těch hrdel – nevidaný vzmach a znovuvzkříšení církve v naší zemi ukazují, že tato slova nejsou jen prázdnou deklarací. Současně však víme, že tváří v tvář totalitní převaze nutně podlehneme, přestane-li být církví, totiž společenstvím, řízeným jedinou autoritou, obdařeným příslušnými charismaty a po právu spoléhajícím na aktuální součinnost Ducha svatého. Proto na řeholích sice s hlubokou lítostí, nicméně se vši naléhavostí a pro lásku Kristovu musíme požadovat, aby podstoupily další riziko a oběť. A obávám se, že pro odmítnutí tohoto požadavku (nebo spíše zoufalého výkřiku) nelze dost dobře shledat slušné důvody; vždyť podle nejhlavnějšího příkázání je bližní v nouzi přednější než všechna ustanovení mojžíšovského zákona, řádové regule a každý jiný zájem – a zde nevolá o pomoc jen jednotlivý bližní, nýbrž celá církev a veškerý lid.

Od nikoho z řeholních bratří a sester nepožadujeme, aby vzal do rukou meč (bude-li třeba a jako že bude třeba, obstaráme tohleto jednou sami), aby se jakkoli zpronevěřil své spiritualitě a svým slibům. Potřebujeme však pomoc, potřebujeme duchovní autoritu, která by nás v odporu proti totalitní moci sjednocovala a která by našemu boji dodávala posvěcení křesťanské nevyhnutelnosti.

Tento boj bude nakonec stejně vybojován. Nezanikne-li lidstvo (což je možné) nebo nepodaří-li se od základu zničit hlavní lidské instinkty (což je velmi nepravděpodobné), nezůstane z totalitní moci brzy víc než pouhá chmurná a zahanbující epizoda historie. Mají-li však křesťané být věrni svému poslání, mají-li zůstat solí země, neměl by tento proces proběhnout za jejich blahovolné a defetistické neutrality, nýbrž měl by být plodem jejich srdcí a dílem jejich rukou. Nezapomínejme ostatně, že svět byl prozatím vykoupen toliko v naději a ve svobodě, že dějiny spásy nevyučují ani katastrofální selhání a odmítnutí Boha.

PROJEV FRANTIŠKA KARDINÁLA TOMÁŠKA

na Václavském náměstí přečetl Václav Malý 21. 11. 1989

Všemu lidu Československa!

Drazí spoluobčané, obracím se na vás několik hodin po návratu z Říma, kde jsem se účastnil kanonizace naší Anežky Přemyslovny. Ona, královská dcera, sice odešla do ústraní kláštera z lásky k Bohu a k bližnímu, ale nepřestala být se svým lidem v jeho slávě i ponížení.

Ani mně nemůže být cizí osud mého národa a všech obyvatel našeho státu. Nesmím mlčet ve chvíli, kdy jste se sjednotili k mohutnému protestu proti bezpráví páchanému na nás po čtyři desetiletí. Není možné mít důvěru v takové vedení státu, které není ochotno mluvit pravdu a zemi s tisíciletou státní tradicí upírá práva a svobody, považované za normální i ve zcela mladých státech třetího světa.

Naši společnou situaci chci osvětlit zkušeností katolické církve u nás. Jejím jménem adresované stížnosti a žádosti byly povýšeně ignorovány. Teprve, když katolický lid ve statisících pozvedl hlas na Velehradě 1985 a peticí 1988, došlo k nepatrným krokům. Na mé loňské nabídky k dialogu reagoval teprve před půl rokem pan prezident, ale ve skutečnosti došlo jen k bezvýznamným gestům. Církev zůstává dále v područí státní moci podle vnucené právní úpravy z doby stalinismu. Biskup je ve správě své diecéze plně závislý na státních úřadech a rozhodující slovo má Státní bezpečnost. Zasedání biskupů a kněží je umrtvováno přítomností státních činitelů. V ovzduší nesvobody se těžko dýchá dospělým věřícím, jejich dětem a zvláště mladým křesťanům. Slibuji nám, že nová zákonná úprava postavení církvi bude v souladu s mezinárodními normami o občanských svobodách – ale ani slovo o tom, že se vládnoucí strana vzdává programu postupné likvidace víry. Těmto lidem se nedá věřit.

Stejně neblahá situace je v ostatních sférách společenského života – ve vědě, kultuře, informacích, v sociálním, občanském a politickém dění. Ze západu i z východu jsme obklopeni zeměmi, které v minulosti nebo v současnosti rozbily mříže totalitních systémů. Ani my už nesmíme čekat. Je třeba jednat. Potřebujeme demokratickou vládu, protože jinak nedokážeme zadržet hrozící ekologickou katastrofu a další zla. Musejí svobodně vystoupit všichni, kdo nám mají co říci, abychom z nich svobodnou volbou vybrali vládu pro nás, ne proti nám. Právě teď jsme všichni povoláni k odpovědnosti za přítomnost i budoucnost nás a našich dětí.

Jsme s vámi, přátelé, kteří voláte po spravedlnosti pro všechny. S díkem a úctou se obracím zvláště k obětem surového násilí: O vás platí Kristovo slovo „Blaze těm, kdo hladovějí a žízní po spravedlnosti, neboť oni budou nasyceni“. Požadavek potrestání viníků je zcela spravedlivý. Jen prosím, abyste dále šli cestou nenásilí. Bojujme za dobro dobrými prostředky. Na našich utlačovatelích vidíme, jak krátkodechá jsou vítězství zloby, nenávisti, pomstychtivosti, bezohlednosti, zpupnosti.

Také vás chci oslovit, moji katoličtí bratři a sestry, spolu s vašimi kněžími. V této osudové hodině našich dějin nesmí zůstat stranou nikdo z nás. Znovu pozvedněme hlas, tentokrát v jednotě s ostatními občany, Čechy a Slováky i příslušníky dalších národností, věřícími i nevěřícími. Právo na víru se nedá odloučit od ostatních demokratických práv. Svoboda je nedělitelná.

Končím slovy, která zazněla kdysi v našich dějinách: „*S pomocí Boží osudy naše jsou v našich rukou.*“

V Praze 21. listopadu 1989

František kardinál Tomášek

